

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סוכ"ב 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 960

מסכת סנהדרין צ"א - צ"ז ♦ פרה ב', ה' - ג', ה'

בס"ד, כ"ה תשרי תשע"ח

השבוע בגליון

- ♦ אין לסרב לתפקיד ציבורי
- ♦ תלמיד חכם שהתבקש לעסוק בצרכי ציבור
- ♦ כתיבת ספרים בעילום שם
- ♦ ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו
- ♦ האמונה בביאת המשיח כוללת את הציפיה לבואו

- ♦ למה קברו את המת כשמקל בידו
- ♦ יש להבדיל בין "ימות המשיח" ל"עולם הבא"
- ♦ שתי תחיות המתים יהיו
- ♦ קבורת המת כשרגליו מכוונות כנגד שער בית הקברות
- ♦ וכל מי שעוסקים בצרכי ציבור באמונה

דבר העורך

כך היא דרכה של תורה

ריח האתרוגים וההדסים ממלא את רחובה של עיר. סכך, קישוטים, דפנות סוכה, כרזות ושרשראות נדחסים בכל פינה אפשרית, ובפעם המי יודע כמה העיר בני ברק מוכיחה כי כחה עדיין במונתניה. על שטח אדמה זעיר ומצומצם, נדחסים רבבות אנשים, מן העיר ומחוצה לה, בעלי ירמולקות וחובשי כיפות מבריקות, ומעולם לא אמר אדם צר לי המקום. הכל נוהרים ומזדרזים לבקש אחר ארבעת המינים כשרים ומהודרים לקיים בהם את מצוות החג. **חמושים** בזכוכית מגדלת, עומדים אנשים ומתבוננים אל תוך תוכו של הלולב. הנה, הנה, כמעט סיים פלוני לעקוב אחר העלה המרכזי, ולפתע, מצא את עצמו מרים את כובעו מעל ראשו של הלולב. בלי כוונה, כמובן, מתנצל הלה במבוכה, גם הוא נדחף על ידי אחר, ובתוך כך נחפז להרים צרור הדסים משולשים שנשמטו מידי במהלך התקריט. **אני** נזכר, כותב לנו אחד מקוראינו הנאמנים, בערב סוכות לפני שנים רבות. חיפשתי נואשות אחר לולב ראוי לשמו. אתרוג מהודר כבר נח בקופסת הכסף שבביתי, הדסים משולשים אופסנו במקרר כיאה וכיאות, ורק לולב עדיין לא רכשתי. פסעתי בצהרי היום ברחוב חזון איש בבני ברק, ונפשי מדוכדכת קמעא. עברתי מדוכן למשנהו, הנפתי בידי עשרות לולבים, ולא מצאתי. מאי משמע לא מצאתי? לא מצאתי לולב כפי שאיוותה נפשי. בדמינוי ראיתי זקוף, ישר כסרגל, עבה, בעל צבע בריא, כשר בתכלית ההידור. **הלכתי** כה וכה, ומה אומר, לולב לא מצאתי, אבל לפתע, מצאה אחרת נקרתה מולי. לנגד עיני פסע גאון ישראל, הסטייפלער זצ"ל! פניו רצינות כתמיד, ידיו אוחזות במקל והוא מכוון את רגליו לעבר דוכן לולבים. כך, בפשטות, כדרכו, ללא מלווים, <<

דף צ/ב מאכן לתחיית המתים מן התורה

למה קברו את המת כשמקל בידו

רבים נוהגים לומר את י"ג עיקרי האמונה לאחר תפילת שחרית. הדפים הראשונים של פרק חלק עוסקים בעיקר השלשה עשר והאחרון מי"ג עיקרי היהדות, הלא הוא תחיית המתים, שהכופר בה נמנה בראש רשימת אלו המנויים במשנה הראשונה בפרקנו שאין להם חלק לעולם הבא.

בסוגיינתנו נאמר, כי כאשר אהרן הכהן יקום בתחיית המתים יתנו לו בני ישראל תרומה. בעל "הערוך לנר" מעיר על אתר, כי ברש"י (ד"ה "שעתיד לחיות") מפורש, שתחיית המתים תהיה לעתיד לבוא, בעולם שאין בו ענייני אכילה ושתייה, ואם כן יש להבין מה עניין לתרומה בעולם שכולו טוב, הרי האנשים שיקומו לתחייה יהיו כמלאכים ולא יזדקקו כלל לענייני אכילה ושתייה (ראה "ערוך לנר" צ/ב, ראו"ד ה' תשובה פ"ח ה' ב', של"ח ח"א מ' בית דוד ד"ה וסברת הרמב"ן).

יש להבדיל בין "ימות המשיח" ל"עולם הבא": כידוע, יש להבחין בין "ימות המשיח" לבין "עולם הבא". התקופה שבה נגאל מצרותנו ומשעבודנו על ידי משיח בן דוד ובית המקדש יעמוד על תילו, היא המכונה "ימות המשיח", ואילו התקופה החל מן האלף השביעי לבריאת העולם ואילך, מכונה "עולם הבא", עולם שאין בו אכילה ושתייה, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה. בספרים רבים מוגדרת תקופה זו כשבת ארוכה שאין לה קץ, מעין "מנוחה לחיי העולמים". בעל "הערוך לנר" מבאר, כי אכן תחיית המתים העיקרית תתרחש לעתיד לבוא, אלא, שאהרן ומשה יחד עם שאר הצדיקים שבכל הדורות יחיו בזמן ביאת המשיח כדי להורות את בני ישראל.

היד רמ"ה (צ/א) כתב בנושא זה: "מתים שחיים לימות המשיח אין כולם עומדים כאחת, אלא יש מוקדם ויש מאוחר, כל אחד ואחד לפי מעלתו, וזהו שאנו אומרים ותעמוד **לגורלך** לקץ הימין", היינו, כל יהודי יזכה לתחיית המתים לפי מעמדו הרוחני.

שתי תחיות המתים יהיו: הרדב"ז מרחיב בנושא זה בספריו ("מגדל דוד" על שיר השירים ח/ב, ושו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תרמ"ז), תוך שהוא מציין כי "כל ימי הייתי מצטער" על כך שהצדיקים, חסידי עליון שמתו על קידוש ה' לא יזכו לראות בנחמת ציון וירושלים. עד אשר הובא לפניו פירושו של הריטב"א (תענית ל/ב, ר"ה ב/ז) המחפש, כי "שתי תחיות המתים יהיו" אחת לימות המשיח

צעילוי נשמת

מרת **נאוה בראל** ע"ה
 ב"ר חיים ז"ל
 נלב"ע ל' בתשרי תש"ס
תנצב"ה
 הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **שמעון יסלזון** ז"ל
 בן החבר שמואל ע"ה נלב"ע ה' מרחשון תשנ"ו
 זוגתו מרת **לינה קריינלה** ע"ה
 בת ר' אריה פורכהיימר ע"ה
 נלב"ע כ"ו בתשרי תשנ"ט
תנצב"ה
 הונצחו על ידי ילדיהם שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **חיה רחל וינברג** ע"ה
 ב"ר מנחם מנדל ז"ל
 נלב"ע כ"ט בתשרי תשמ"ב
תנצב"ה
 הונצחה ע"י ידידיו
 הר"ר **מנחם וינברג** ומשפ' שיחיו בני ברק

לעילוי נשמת

מרת **שרה לויטס** ע"ה ב"ר שמואל ז"ל
 נלב"ע ל' בתשרי **תנצב"ה**
 הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

ואחת לעולם הבא. מטרתה של התחיה המוקדמת, בימות המשיח, היא לאותם יהודים שמתו בגלות הארוכה מתוך ציפיה וכיסופין לחזות בגאולה העתידה, ועליהם הכתוב אומר (זכריה ח/ד) "עַד יִשְׁבוּ זַקְנִים וְזַקְנוֹת בְּרַחוּבוֹת יְרוּשָׁלַם", וכוונתו, לאותם שיקומו בתחית המתים ויהיו מופלגים בשנים. בנוסף לכך, בשלהי עולמנו, רגע קט לפני כניסת האלף השביעי, תהיה תחית מתים כללית. הרדב"ז, אשר צהל על גילוי דברי הריטב"א ציין, כי הם מקובלים על הכל (עיי"ש שביאר לפי"ז הגמ' בפסחים סח/א), ומסיים את מכתבו בהתרגשות קדושה: "וזכור תמיד ענין זה, כי היא נחמה גדולה לסובלי צרות הגלות ועול השעבוד, כי עדיין תראה עיניהם ציון נוה שאנן, וארמון על משפטו, ועבודת הקדש על מתכונתה במהרה בימינו, אמין". [וכ"כ ספר "העיקרים" מאמר ד' פרק ל"ה ועיי' "שדי חמד" חלק ט"ו מערכת מ' כלל רי"ח].

רמז בסידור התפילה: יש שמצאו רמז בסידור התפילה לשתי תחיות המתים. בברכת הגבורות שבתפילת "שמונה עשרה" אנו אומרים "מחיה מתים אתה, רב להושיע" ולאחר מכן אנו כופלים ואומרים "מחיה מתים ברחמים רבים"... וגם בחתימת הברכה אנו מוצאים תחיה כפולה - "מלך ממית ומחיה... ונאמן אתה להחיות מתים" ("משמר הלוי" תמורה, סי' ק"ח בשם ספר אחד, עיי"ש מ"מ בדבר).

מקל ביד המת: ישראל, עם קדושים, מייחלים ומצפים לגאולה ולתחית המתים. השתוקקות זו גם מצאה את ביטויה במנהגים מעניינים. אחד מהם הוא מנהג עתיק שרווח בחלק מקהילות ישראל, ולפיו, טרם קבורתו של הנפטר קמצו אנשי החברה קדישא את ידו ונתנו בה מקל עץ. ה"חכמת אדם" (מצבת משה בסופו סעי' ט') כתב, כי לדעתו מנהג זה הוא חוכא ואטלולא. אולם, אחרים כתבו, שמנהג זה הוא רמז לתחית המתים, מאחר שמתי חוץ לארץ עתידים להתגלגל לארץ ישראל בגלגול מחילות, ועל ידי מקל זה יקום המת ויתהלך מקברו אל הארץ. ה"חתם סופר" צ"ל ("שו"ת יו"ד סי' שכ"ז וע"ע ב"אמונת התחיה" פ"ה) כתב, כי אף על פי שטעם זה "חלוש וקלוש" הוא, אין לבטל את המנהג. אחד מרבני בית מדרשנו סיפר, כי בבית הוריו מצויה תמונה של מקל שהיה שייך לזקנו, אשר היה חבר בחברא קדישא, עליו כתוב, כי יש לתיתו ביד המת, וכמו כן חרוט עליו "אני מאמין בתחיית המתים".

קבורת המת כשרגליו מכוונות כנגד שער בית הקברות: במדינות אחדות נהגו לקבור את המת כשרגליו מכוונות כנגד שער בית הקברות, לרמז על כך, שבעתיד הוא יעמוד בתחיית המתים ויצא מבית העלמין בדרכו לארץ ישראל ("אמונת התחיה" שם).

בשבוע הבא נביא א"ה את דעות הראשונים לגבי עולם הבא, עולם הנשמות ותחיית המתים, האם כל אחד מהם הוא שלב בפני עצמו.

דף צב/א אמר רבי אלעזר כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת

וכל מי שעוסקים בצרכי ציבור באמונה

גמרתנו מביאה את דברי רבי אלעזר, ש"כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת זוכה ומנהיגם לעולם הבא"! אדם הממלא תפקיד של פרנס ציבור, הדואג לצרכי הרבים, זוכה לדברים הרבה, עד שאמר רב הונא, שאם אדם נכשל בעבירה שעושה מיתה בידי שמים, יכפיל את לימודו. "ואם אינו למוד לקרות ולשנות, מה יעשה ויחיה? ילך ויעשה פרנס על הציבור וגבאי של צדקה, והוא חי!" (ויקרא רבה וילנא פרשה כ"ה אות א').

אין לסרב לתפקיד ציבורי: ברוך, איפוא, כי אדם שהקב"ה חננו בכישורי מנהיגות ועשייה, ייטיב עם עצמו אם יבחר לעסוק בפעילויות לטובת הכלל. לא זו בלבד, אלא שבפוסקים גם מבואר, כי אין לסרב לבקשת הציבור לכהן בתפקיד, שיש בו כדי לסייע לציבור ("בית יוסף" יו"ד סי' רנ"ז בשם המרדכי, וב"דרכי משה" סי' רנ"ו אות ב', וב"חכמת אדם" כלל קמ"ז סי' כ"ט).

בימיו של המהרש"ם נתן הציבור את עיניו באדם מסויים לכהן במשרה לטובת הכלל, אך הלה סירב להפצרותיהם [מעובדת סירובו ניתן להניח כי הוא נמנה על הסוג הנדיר של העסקנים...], אך הם לא הרפו ושאלו את המהרש"ם אם ניתן לכוף אותו אדם לכהן במשרה זו. המהרש"ם ציין בתשובתו, כי בבירור סוגיה זו כבר קדם לו בעל שו"ת "אבן שוהם", אשר הוכיח ממספר מקומות כי אין לכופו לכך. אולם, יש להדגיש בפני אותו אדם את דברי הגמרא (ברכות נה/א), המזהירה את האדם, שלא לדחות מלפניו דברים שיש בהם ברכה, משום שבכך הוא מזלזל בהבטחת התורה. כמו כן, מאחר שברכה רבה טמונה בכהונה בתפקיד לטובת הכלל, כאמור לעיל, שבכחה אף להציל ממתה בידי שמים, ממילא, הדוחה תפקיד זה מלפניו, מזלזל בברכה זו ("שו"ת מהרש"ם בקונטרס תירוק עולם חו"מ סי' רל"א).

תלמיד חכם שהתבקש לעסוק בצרכי ציבור: על שולחנו של הגאון רבי אליעזר יהודה ולנדברג צ"ל הועלתה להכרעה שאלה מאת יהודי תלמיד חכם שתורתו אומנותו ומרביץ תורה לרבים, אשר התבקש לכהן במשרה ציבורית לטובת הכלל. בתשובתו המפורטת מציין בעל ה"ציץ אליעזר" (שו"ת חלק י"ח סי' פ"א), את דברי בעלי התוספות (ב"ב ק"א ד"ה "ולא תימא") כי על תלמיד חכם להמנע מהעתקת מקום מגוריו לעיר שבה יטילו עליו את עסקי הציבור, ולא עוד, אלא שבמדרש (שמות רבה פרשה ו' אות ב') אף נאמר, כי מחמת טורח הציבור והעיסוק המרובה בצרכיו, מתמעט תלמודו

משמשים ומשרתים. מי יודע, הרהרתי בלבי; אם עלי להקדיש שעות ארוכות כדי למצוא את "לולבי", כמה זמן על הסטייפלער להקדיש כדי למצוא את לולבו שלו. בוודאי, אינו מסתפק בלולב ש... וזו התחלתי מעלה במחשבתך, אחר אלו הידורים מחזר גדול הדור, תוך שהבטתי במצחו אשר ברגעיהם אלו סוגיות והלכות העוסקות בענייני ארבעת המינים, חולפות בו במהירות הבזק.

עמדי עם אנשים רבים נוספים, והבטתי בו בסטייפלער, נוטל לידיו לולב אחד, מניחו, מחזיק באחר מביט בו ומניחו גם כן, ובטרם היה סיפק בידי להשלים את מחשבותי הרגושות, נדהמתי להיווכח בצדיק המחזיק בידי לולב שעייין בו זמן קצר בלבד, מוציא מעות מכיסו, משלשם ליד המוכר המאושר, ונפנה לדרכו.

מופת:

מעודי לא ראית מופת, צבטתי את עצמי, ואתה כבר בן שלושים ושבע, והנה, בפעם הראשונה בחייך הזדמן לך להוכיח במופת, ללא כחל וסרק. אנוכי מחפש אחר לולב שעות ארוכות ואיני מוצא, והסטייפלער מוצא כהרף עין לולב שהוא, הסטייפלער מרוצה הימנו. מן השמים זימנו לו את לולבו.

מופת:

נרעש ונרגש פסעתי ברחוב הצפוף, וכעבור זמן לא רב פגשתי את אחד מידידי, נכדו של הסטייפלער. בוא, בוא, אספר לך מופת מסבך, שחתי לו בהתרגשות. אומנם אינך זקוק לי ולכשמותי, אך בכל זאת. עוד אני מסדר את דברי בהתלהבות, משתדל שלא להחסיר אף לא פרט אחד, הבחנתי, כי החיוך שעל פני ידידי מתפשט והולך, עד שבת שחוק של הנאה נתלתה על שפתי.

סיימתי את דברי, והוא השיב בתגובה, משראית היום "מופת" אחד, הבה ואספר לך "מופת" נוסף, גם הוא משל הסבא, ותאמר לי אתה, מי מהם גדול יותר. כריתי את אוזניו כאפרכסת, לבסוף עוד אשמש כאוצר לסיפורי צדיקים. "בכל ערב סוכות", סיפר ידידי בנחת, "סבי יוצא לתור אחר ארבעת המינים. עיתים, ולמען האמת פעמים רבות, הוא נוכח, כי הסחורה שלפניו אינה שופרא דשופרא. אולם, הוא חושב לעצמו, אם אפנה ואלך מכאן בידיים ריקות, הכל יאמרו "הסטייפלער לא היה מרוצה מסחורתו של פלוני", "הסטייפלער בדק את כל לולביו של אלמוני ולא מצא בהם מאומה", המבין אתה? לזאת אינו מוכן, בשום פנים ואופן, שיהודים יקפחו את פרנסתם בעטיו. לפיכך, משאינו מוצא את מבוקשו, הרי הוא נוטל לולב מן הלולבים, משלם את תמורתו ומניחו בביתו ליד שורת לולבים שהצטברו לו במהלך חיפושיו הקודמים והללו מונחים בביתו כאבן שאין לה הופכין..."

אתה, ידידי היקר, הוא סיים, ראית היום כיצד הסטייפלער מוצא את הלולב שהוא לא חיפש... **כך היא דרכה של תורה,** המעודת את בניה ומרככת את לבם, הנהפך לכלי מלא ברכה שכולו טוב בלבד, וכל מחשבתו ורעיונותיו הם כיצד להיטיב עם הזולת.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. סקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף צ/ב כאילו נוטנה לפני ארי

שמות שוים...

במספר מקומות משווים חכמי ישראל את עם הארץ לארי, כגון, "כל המשיא בתו לעם הארץ, כאילו כופתה ומניחה לפני ארי" (פסחים מט/ב). **מעשה רבני יעקב אריה ליב מברסק,** שהוצע לו שידוך עבור בתו. לא נראתה בעיניו ההצעה, מפני שהמוצע לא היה בר אוריין.

של אותו תלמיד חכם, והוא אף שוכח את שלמד בעבר. לפיכך, סיים הגר"א"י ולדנברג צ"ל את תשובתו לאותו ת"ח, עליו להמשיך להגות בתורה ולקיים את העולם בזכותו.

דף צג/ב שם עולם אתן לו אשר לא יכרת... זה ספר דניאל שנקרא על שמו

כתיבת ספרים בעילום שם

בסוגייתנו למדנו, כי ספר דניאל שנכתב על ידו נקרא על שמו, ונחשב לו הדבר לזכות. לעומת זאת, נחמיה נענש ולא זכה שספרו יקרא על שמו. אומנם, אנו מכנים את אחד מספרי הקודש בשם נחמיה, אך חז"ל לא הכירו בו כספר בפני עצמו, אלא צירפוהו לספר עזרא, ואף הראשונים עוד כינוהו כן (עיי' ב"ב יד/ב ועיי' "מרגליות הים").

בארון הספרים היהודי מצויים ספרים רבים אשר שם מחברם ידוע, אך יש ספרים שמחבריהם נותרו עלומי שם. למשל, עד היום, לא נודע שמו של מחבר ספר "כל - בו", וכל שידוע הוא, כי מחברו היה אחד מן הראשונים. דוגמאות נוספות ישנן למכביר, אך נציין את המפורסמות שבהן, כגון, ספר "החינוך" (ראה בהרחבה בגליון מאורות הדף היומי מס' 166), ספר "משמרת הבית", שבו תשובות להשגותיו של הר"א"ה על ספר "תורת הבית", אשר גם הוא התפרסם בעילום שם ולימים זוהה כי הרשב"א עצמו כתבו. כן מפורסם שו"ת "תורה לשמה", שמחברו חתם בשם "יחזקאל כחלי" והמיוחס לבעל ה"בן איש חי" [ראה בהרחבה בספר "מאורות הדף היומי" כרך ד' עמוד ס"ו-ס"ז]. גם הגאון בעל האדר"ת חיבר קונטרס בעילום שם, ולאחר שנים התברר, כי ההסכמה וההערות לקונטרס זה, הכל ממנו הוא... יש המספרים על בעל "בית הלוי" צ"ל, כי קיבל על עצמו, שאת ספרו הראשון ידפיס בעילום שם. בנו הגר"ח צ"ל, מאן גללות את שם הספר.

הראשון שדן אם ראוי לאדם לציין את שמו עלי ספר שהוא מוציא לאור, היה הגאון רבי מאיר איזנשטט צ"ל, שהעלה נושא זה בהקדמה לספרו "פנים מאירות", תוך שהוא מציין את דברי הגמרא (יבמות צ"ב) אודות רבי יוחנן שהקפיד על שלא ציטטו מימרה מסויימת בשמו, משום שבכך נמנעה ממנו הזכות ששפתותיו ידובבו בקבר. לכאורה, מוכח מכאן, כי ראוי למחבר ספר לציין את שמו בספרו, כדי ששפתותיו ידובבו בקבר. אולם, בעל ה"פנים מאירות" דחה סברה זו, שכן, שפתי המחבר דובבות בקבר על ידי לימוד חידושי תורתו, ולא משום הזכרת שמו. לעומת זאת, רבי יוחנן ביקש שציטטו את המימרה בשמו, שאם לא כן, לומדי בית המדרש לא ייחסו לה חשיבות ראויה ולאחר שברבות השנים היא תשתכח שוב לא יהגו בה, וגם שפתותיו לא ידובבו בקברו.

הזכרת שם המחבר כדי לדעת אם ניתן לסמוך על דבריו: אכן, החיד"א (ב"שם הגדולים" שם) ציין, כי אין עניין בהזכרת שם המחבר בספרו, שהרי ממשניות ומתוספות רבות, כמו גם מברייתות וממימרות לא מעטות, נעדר שם אומרו. בספר חסידים (סי' שס"ז) כתב, כי החכמים הראשונים, מחברי המדרשים, הספרי, המכילתא וכדומה, נמנעו מהזכרת שמם, כדי שלא יגרע משכרם בעולם הבא בשל ההנאה שתגרם להם בעולם השקר (עיי' ש"ש ב"שם הגדולים" לחיד"א עוד מ"מ ארוך בעניין). אלא, שכאשר מחבר ספר יודע, כי הזכרת שמו תגרום ללומד לדעת, כי הדברים שנכתבו בספר מקורם מתלמיד חכם פלוני שניתן לסמוך עליו, אזי ראוי שיציין את שמו לתועלת הרבים (חיד"א שם עפ"י ה"פנים מאירות"). גם בעל ה"ייטב לב" (בהקדמתו לספרו), כתב כך, תוך שציין, כי נימוק זה אינו תקף לגבי ספרי אגדה. על כך מעיר בעל ה"דברי יואל" (חיי שרה, עמ' תצ"ח), כי בדורנו היתום, גם על ספר שבו דברי אגדה, ראוי לציין את שם המחבר, כי רבים המכשולות שעלולים להכשל בהן.

שיקול מעניין שמביא החיד"א בעד פרסום השם, הוא האמור בסוגייתנו, כי זכות היא שיקרא הספר על שם המחבר, וכי נחמיה לא זכה לכך. החיד"א מוסיף כי מזמן הגאונים כמעט ולא נהגו להעלים את שם המחבר, ואדרבה, בהעלמה זו יש משום יוהרה (שה"ג, שם). מעניין לציין, כי משום דברי גמרתנו, קרא תלמיד חכם ירושלמי, הרה"ג ר' אליעזר משה פישר משכונת בתי ברוידא בירושלים את ספרו בשמו הפרטי "אליעזר משה", כפי שספר דניאל נקרא בשמו הפרטי של דניאל.

נסיים באיזכור עובדה מרתקת. כידוע, ה"חפץ חיים" פרסם את ספרו ה"חפץ חיים" בעילום שם, ואילו את ספרו "משנה ברורה" הוא פרסם בשמו. למרות זאת, נקרא שמו בפי כל "חפץ חיים", על שם הספר שממנו העלים את שמו...

דף צז/ב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר

ואף על פי שיתמהמה עם כל זה אחכה לו

כתב הרמב"ם (בסוף פי המשניות למסכת ברכות): "יקר בעיני ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה, יותר מכל אשר אלמדהו". כלומר, הרמב"ם ייחס חשיבות מופלגת ללימוד עיקרי הדת, יותר מלימוד כל ספרי ה"יד החזקה"... במאמר הבא נעסוק בעיקר השנים עשר מ"ג עיקרי היהדות, אותם נוהגים רבים לומר לאחר תפילת שחרית, הלא הוא האמונה בביאת המשיח.

פנה לשדכן ואמר: חוששני כי יש בשידוך זה חשש של "שיויי שמות", שרבי יהודה החסיד הקפיד על כך.

כשראה את גבות עיניו של השדכן מתרוממות בתמהון, מאחר שהשמות לא היו זהים כלל וכלל, הסביר לו את כוונתו:

אני, שמי אריה. וגם המוצע, לאור דברי חז"ל ה"ל, ארי הוא. נמצא, אם כן שהשמות שווים, ויש להזהר... ("עובדות והנהגות לבית בריסק").

דף צא/ב אפילו עוברין שבמעיי אמו

את מי מקללים העוברים

"אמר רבי שמעון חסידא, כל המונע הלכה מפי תלמיד, אפילו עוברין שבמעיי אמו מקללין אותו".

ביאר בעל ה"תורת חיים" (בסוגייתנו): שנו חכמים (גדה ב/ל), שהעובר במעיי אמו מלמדן אותו את כל התורה כולה.

אפילו עובר זה, שאינו זקוק לתורתו של המונע הלכה מפי תלמידו, גם הוא מקללו...

דף צב/ב מתים שהחיה יחזקאל

נכד של אדם שקם לתחיה

בעלי התוספות (פסחים ג/ב) מבארים כי לרבי יהודה בן בתירא לא היתה קרקע בארץ ישראל, ובשל כך הוא היה פטור ממצוות העליה לרגל.

לכאורה, לאחר שהארץ הונחלה ליוצאי מצרים, יש לכל יהודי חלק ונחלה בה, וכיצד לא היתה לרבי יהודה בן בתירא נחלת קרקע בארץ ישראל?

בעל האדרת ("זהב שבא" בהגהותיו לתוס' הרשב"א בפסחים שם) מיישב זאת על פי גמרתנו בה אמר רבי יהודה בן בתירא כי הוא היה מצאצאי המתים שהחיה יחזקאל הנביא. ומאחר שמתים אלו היו מבני אפרים, שיצאו מצרים שלושים שנה לפני יציאת בני ישראל משם, כדברי רב בסוגייתנו (עיי' רש"י ד"ה "וטעו"), ממילא, גם לא היה להם חלק בארץ ישראל, שהרי לא נחלקה הארץ אלא ליוצאי מצרים.

דף צב/ב ביקש לגנות כל שירות ותשבחות שאמר דוד בספר תהלים

שירה בכל מצב

גמרתנו מספרת, שבשעה שנבוכדנצר מלך בבל נוכח בנפלאותיו של הקב"ה, ביקש לפתוח בשבחות ובזמירות לבורא עולם. ואלמלא בא מלאך וסטרו על פיו, היו זמירותיו נאות מזמירות דוד המלך.

הסביר הרבי מקוצק זיע"א:

דוד המלך אמר שירה, גם בעת צרה וצוקה, כגון, בבורחו מפני שאול, בהמלטו מפני אבשלום בנו ובכל מאורעות חייו. אולם, נבוכדנצר הרשע ביקש לומר שירה מתוך עושר ורווחה, בעודו מלך המושל בכיפה. **בא מלאך וסטרו על פיו.** כלומר, הביאו לידי צער קמעה, ואמר לו: עתה נראה אותך אומר שירה... ("להבות קודש").

דף צג/ב כיון דחזיהו דלא מורח ודאין קטלוהו

תשובתו של הגר"ח מבריסק למיסיונר

בקרון רכבת אחד נטפל מסיונר לקומץ יהודים, והחל מטיף לאמונתו. אמרו לו היהודים: הרי חכמי המשנה, בני דורו של "אותו האיש" לא שמעו לדבריו, ומכאן שעמדו על טיבו ומצאוהו בלתי ראוי לכך.

ענה להם הלה: אין זו ראייה. שכן, אף רבי עקיבא טעה בבר כוכבא.

נסתתמו טענותיהם.

מן הצד צפה בשיחה הגר"ח מבריסק צ"ל. לכשראה כי היא נקלעה למבוי סתום, פנה אל ה"מסית" ושאלו בתמימות:

ומנין לך שרבי עקיבא טעה בבר כוכבא?

ענה לו המסיונר: עובדה היא, שבר כוכבא נהרג לבסוף. **אם כן,** סיים הגר"ח, מודה אתה שמשחיש שנהרג אינו משיח... כלך לך, איפוא, עם משיחך הבדוי ("אישים ושיטות").

דף צד/ב נעץ חרב על פתח בית המדרש

להבדיל בין הקודש ובין החול

לפני מלחמת העולם השנייה, ניסתה קבוצת אדמור"ם

האמונה בביאת המשיח כוללת את הציפיה לבואו: נוסחו של העיקר השנים עשר שונה מנוסח יתר העיקרים. בשאר העיקרים אנו מציינים בקצרה את העיקר, כגון, "אני מאמין באמונה שלמה שכל דברי הנביאים אמת". ואילו לעיקר הי"ב "אני מאמין באמונה שלמה בביאת המשיח" נוסף משא ומתן קצר "ואף על פי שיתמהמה - עם כל זה אחכה לו, בכל יום שיבוא". אלא, שהרמב"ם מבאר (הל' מלכים, פ' י"א הל' א; ובפירוש המשניות בפרקנו בד"ה "היסוד השנים עשר"), כי האמונה בביאת המשיח גם כוללת את הציפיה לבואו, וכלשונו: "להאמין ולאמת שיבוא, ולא יחשוב שיתאחר, אם יתמהמה יחכה לו, ולא ישים לו זמן, ולא יעשה לו סברות במקראות להוציא זמן ביאתו" (פיה"מ שם). "וכל מי שאינו מאמין בו, או מי שאינו מחכה לביאתו, לא בשאר נביאים בלבד הוא כופר אלא בתורה ובמשה רבינו" (הל' מלכים שם).

זהו הביאור בנוסח העיקר הי"ב. אין כאן שאלה ותשובה אלא הגדרת האמונה בעצמה: אף על פי שיתמהמה אחכה לו.

בכל יום שיבוא: לכאורה, לא יתכן שהמשיח יכול לבוא בכל יום, שהרי בסוגייתנו מצויינות הגבלות רבות לביאת המשיח בזמנים ובמצבים שונים, כגון, "במוצאי שביעית", "לכשתכלה הפרוטה מן הכיס", וכדומה. במקומות אחרים אף נאמר, כי המשיח יתגלה לאחר שאלהיו הנביא יכריז על בואו, ואלהיו הנביא לא יבוא, לא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים (ראה עירובין מג/ב ופסחים יג/א). אם כן, האם בכל יום אחכה לו?

לדעת פוסקים אחדים, ההגבלות הנ"ל, ולפחות חלקן, נאמרו על הגאולה הסופית - "בעתה", אך אם ישראל יזכו לגאולה מהירה, בבחינת "אחישה", תבוא גאולה זו באופן של "מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות", ללא כל סדר הגבלה וזמן (עיי' ב"פלת", סי' ק"ב בסוף קונטרס בית הספק, ועיי' עוד בשו"ת "חתם סופר" ח"ו סי' צ"ח וב"כלי חמדה" פרשת שמיני עמ' ס"ז, וע"ע אנציקלופדיה תלמודית ערך ימות המשיח).

אחד משועי עולם, שנפגש עם הגר"י בלזר זצ"ל, שאלו אודות דברי חז"ל, שהגאולה תבוא רק כשתכלה הפרוטה מהכיס, והרי הפרוטה לא כלתה מן הכיס, אם כן כיצד זה אומר "בכל יום שיבוא"? הגר"י בלזר ענהו, כי כשם שלאברהם אבינו נאמר, כי גלות מצרים תארך ארבע מאות שנים, ולבסוף היא נמשכה מאתים ועשר שנים בלבד, וחז"ל טרחו וחישבו ליישב את הדברים, כך יבואו הגאונים והלמדנים ויישבו מאמר חז"ל זה... אתה, תמשיך להאמין בלב שלם "בכל יום שיבוא" ("המאורות הגדולים") [וראה שאלה זו ברש"ש כאן, ויישב שהפירוש הוא הפוך: שתכלה פרוטה אפילו מכיס של צדקה מחמת רוב ממון וחוסר צורך ב"כסף קטן"... ראה בהרחבה במדור "פנינים"].

ה"שר שלום" מבלז זצ"ל נוהג היה לאחל בערב פסח, "שנזכה לאכול הלילה כזית מצה עם משיח צדקנו". וכשנשאל על איחוליו מדברי חז"ל הנ"ל אודות אי בואו של אלהיו הנביא בערבי ימים טובים, ענה: הלא התשבי יתרץ קושיות ואיבעיות, ואף קושיה זו הוא יתרץ, כשיבוא... הגר"י מבריסק זצ"ל התעלם מכל הקושיות והתירוצים בנושא זה, והיה אומר בקצרה: ההלכה היא כמו שכתוב בסידור "בכל יום שיבוא" ("תורת זאב", סי' נ"א, וראה שם ובשאר ספרי "משמר הלוי" באריכות רבה).

ולסיום, פרפרת נאה משל רבי אברהם אבן עזרא: "אבי אל חי שמך, למה מלך משיח לא יבא"? ותשובת ה': "דעו מאביכם כי לא בוש אבוש, שוב אשוב אליכם כי בא מועד". עיון קל במשפטים אלו יגלה, כי הן השאלה והן התשובה נקראות מראשיתן לסופן ומסופן לראשיתן...

להקים 'חדר' על טהרת הקודש בלונדון, בירת אנגליה. בין מכתבי החיזוק לפועלם, שהתקבלו מגדולי הדור, היה מכתבו של הגאון רבי מנחם מאניש מטרנופול זצ"ל, אשר כתב להם, כי שמע מזקן אחד את שאלתו הבאה של בעל ה"ערוך לנר".

סוגייתנו מספרת, שחזקיהו המלך ביקש להגביר את לימוד התורה בעם ישראל, וינעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר: כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו. ואכן, "בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ!".

לכאורה, מדוע חזקיהו המלך נעץ חרב על פתח בית המדרש? היה עליו לנועצה ברחובות ובשווקים!

אין זאת, אלא שאין ניתן להכריח איש ללמוד תורה. אולם, בתוככי בית המדרש יש להקפיד על הלימוד שיהא כולו על טהרת הקודש... לשם כך נעץ חרב על פתח בית המדרש (שו"ת "הבצלת השרון" ח"ב ס"י י"ב).

דף צה/א שלשה קפצה להם הארץ

ארץ הצבי

גמרתנו מונה שלושה אנשים שקפצה להם הדרך. **תמה בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל:**

רש"י בפירושו על התורה (במדבר יג/כה), מביא את דברי מדרש תנחומא, כי אף למרגלים נתקצרה הדרך ומשום כך היה די להם בארבעים יום לתור את ארץ ישראל. אם כן, מדוע לא הוזכרה בסוגייתנו קפיצת דרך זו?

והשיב:

שונה קפיצת דרך זו של המרגלים, מאחר שהיתה כולה בארץ ישראל, שהיא ארץ צבי, מתכווצת ומתמתחת (ראה גיטין נז/א). אין בכך נס גדול ומיוחד... ("אמרי אמת", ליקוטים).

דף צה/ב כיון דהרהר בדעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא

דרך של מצוה

גמרתנו מספרת כי ליעקב אבינו קפצה הדרך. **ולמה** לא קפצה לו הדרך בדרכו לחרון?

פשוט בתכלית, הסביר הגר"י מבריסק זצ"ל. הליכה זו לחרון, הליכה של מצוה היתה, שכן נצטווה על ידי הוריו ללכת חרנה. ואם כן, מה בצע לקצרה?... ("מעתיקי שמועה").

דף צז/א עד שתכלה פרוטה מן הכיס

המטבע הקטנה ביותר בקופת הצדקה

אחד מן הסימנים שנתנו חז"ל לביאת משיח בן דוד הוא: "שתכלה הפרוטה מן הכיס".

רבי שמואל שטראשון זצ"ל מוילנא, הלא הוא הגר"ש, הידוע בהגהותיו על הגמרא, מלבד היותו תלמיד חכם עצום גם זכה לעשירות מופלגת, עד שאמרו עליו בני דורו, כי זכה לתורה ולגדולה במקום אחד.

בהגיעו לדברי גמרתנו, תמה הרש"ש: "והנה, הודות לא-ל, בדורותינו נמצאים עשירים מופלגים בעמנו, וגם יתר העם הפרוטה מצוייה בידם, הכי ניתן נושא חס וחלילה לגאולה?"

לפיכך הוא מפרש, כי בתקופת התנאים למטבע שנקרא "פרוטה" היה ערך כלכלי אולם, בימים שיקדמו לביאת המשיח, לא יהיה למטבע זו כל ערך, עד שהיא לא תראה עוד אפילו בכיס של צדקה, עקב העושר הרב שישורר בעולם.

ואילו רבי יעקב חיים זצ"ל, בנו של ה"בן יהודע" פירש, כי כוונת חז"ל היא לימינו, בהם הולך ומתמעט השימוש במטבעות והחלו להשתמש בשטרות נייר. עד שתכלה הפרוטה מן הכיס... ("בן יהודע" בסוגייתנו).

לעילוי נשמת

הר"ר **ישראל צבי הפטקה** ז"ל

ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע ז"ד בתשרי תשל"ג

וזוג' מרת **בלה** ע"ה

ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה בתשרי תרפ"ט

תנצב"ה

הנוצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

חווייה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם! חייג עכשיו: 3029 *
או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

